

ÕL ARHIIVIST I RÄNK TEE OOPERILAVALE: Teo Maiste pere küüditati Siberisse, isa lasti maha ja neid kiusati aastaid taga

Lugu ilmus Õhtulehes Teo Maiste 85. sünnipäevaks 1. märtsil 2017.

Kui tulevane ooperibass Teo-Endel Maiste oli üheksa-aastane, pani võõras võim ta pere Võrus rongi peale ja saatis 17 aastaks Venemaa lumistele aladele. Paljud ei tulnudki sealt enam tagasi. Samuti läks Teo isa Friedrichiga, kes lasti Sverdlovski vanglas maha. Ta mõisteti surma päev enne Teo kümnendat sünnipäeva. Enne kuupäeva, mis jäi 1942. aastal tulemata. Nagu ka tänavu, kui kalendris pole 29. veebruari.

Surmaotsus viidi täide aprillis. Süüd oli Teo isal kõvasti, nõukogude võim nimetas teda kontrrevolutsioonilise partei liikmeks ja töölisklassi ekspluateerijaks, seisab Ene Pilliroo koostatud elulooraamatus "Teo Maiste".

Kontrrevolutsiooniline partei tähendas Kaitseliitu, mille liige Friedrich oli olnud, ja töölisklassi ekspluateerimine ehituspoe pidamist Võrus. Huvitav, kas ta ekspluateeris poepidajana rohkem abilist või oma naist, kes samuti seal töötas? Igal juhul saatis eilset kuupäeva, kui Teo pidas 85. sünnipäeva, isa surmaotsuse kurb vari.

Pere vahetas riideid söögi vastu

Küüditamine, mis lõpetas Teo lapsepõlve üleöö, sattus 1941. aastal ilusaimale ajale, just enne jaanipäeva. Uues elupaigas keset tundmatut taigat polnud elu kaugeltki lillelõhnaline. Aga üks õis lõi ometi õitsema. Mingi ime läbi toodi ema ja pesamuna Teo juurde neist varem eraldatud vanemad pojad.

Aastaaeg oli juba nii hiline, et polnud enam mingit mõtet midagi maha istutada, sest lähenevad külmad oleksid juurikaid õginud hoopis aplamalt kui inimesed.

Õnneks olid neil kaasas riided, mida andis varem saabunutega kartulite ja muu söödava vastu vahetada. Ei läinudki kuigi kaua, kui ema Amaliel olid laudas lehm ja siga. Elamine hakkas võtma inimlikumat ilmet, on Pilliroog Teo elulooraamatus kirjutanud.

Oli loteriivõit, et perel õnnestus õudne aeg üle elada, sest ümberkaudu suri eestlasi kui kärkseid.

"Teo ei osanud piisavalt vene keelt. Ta lõpetas esimese klassi kaks korda, luges meeleheitlikult Arkadi Gaidari lastejutustust "Tšuk ja

ohtuleht.ee

14.06.2020 09:52

Urmas Vahe

90000

Estonia teater

Gek" ja sai mingi põhja alla," räägib Teo teinepool Anne Maiste. "Küll ei jäänud tal leidmata tee sealsesse rahvamajja, kust ühtepuhku oli kuulda lauluheliseid, ja see juba Teole meeldis. Igasuguseid pakkumisi hakkas tulema.

Et laulame aga duetti. Ka naistelt – paljudest siis mehi üldse sõja jalust pääsenud oli. Aga huvitav: ta laulis ikka ainult tõsiseid laule. Mitte kunagi kuulsaid tšastuškasid ehk kiireid naljakaid rahvalaule, mis hakkasid tollal levima."

1952. aastal lõpetas Teo Aleksandrovskoje kümneklassilise kooli. Sellele vaatamata paistsid tema tulevikuvõimalused üsna piiratud. Polnud tal ju taskus ainsatki dokumenti, iga kuu pidi organites nimekontrollis käima.

Sellise lindpriina ei tasunud õppimise jätkamisest unistadagi. Leppida tuli juhutöödega. Põhiliseks sai abitöölise amet toiduainetelaos: elulooraamatu andmeil tuli tal sajakiloseid Poola suhkrukotte tarida laevast kaile ja vedada sealt vankritega lattu.

1953 sai Teole tõeliseks õnneaastaks. Kõigepealt võttis see maailmalt isakese Jossif Stalini, aga noormehele andis Tomski muusikakooli, kus nii mõnelgi pedagoogil oli nagu õpilastelgi väljasaadetu saatus. Selle kooli ukse taha sattus Teo tuttava volgasakslase soovitusel, kelle arvates oli eestlasel piisavalt lauluhäält. Ta ei eksinud. Teol polnud küll repertuaari ega dokumente. Aga needki mured lahenesid.

Ta kuulis muusikakoolis ukse taga, kuidas keegi koorijuhtimisse pürgija esitab imekaunist laulu. Teo ootas, millal ta lõpetab, võttis tal ukse taga nõõbist kinni ja palus laulusõnu. Paar salmi jäidki ruttu pähe. Teiseks looks esitas ta oma vana leivanumbri, vene rahvalaulu ja tänu ovalisele klaverisaatjale läks seegi täie ette. Samuti oskas ta vastata lisaküsimustele rütmi ja kuulmise kohta. Teo võetigi muusikakooli vastu.

Lauluõpingud ja tagasitee Eestisse

Taas koolielu alustanud, peeti Teole sissejuhatav loeng käitumisreeglitest. Õpetaja käsulaudade järgi ei tohtinud noor siberlane võtta napsu ega ajada vähimatki liini naistega. Tähelepanu pidi koonduma lauluande lihvimisele.

Noormehe õpetaja oli samuti väljasaadetu, Aleksandra Tihhomirova, kellel olid ette näidata säravad leheküljed Vene, Itaalia ja Prantsuse laulukoolist. Naine küüditati Novosibirski oblastisse Parabeli külla, abikaasa oli temast eraldatud ja ta kuulis tema surmast alles aastaid hiljem. Parabeli külast jaksas Aleksandra küll välja rabelda, aga sai siiski väga kauaks ajaks

templi otsaette: ta tohtis olla Tomskis 20 aastat lauluõpetaja, aga mitte mingil ettekäändel linnast lahkuda. Seega vabakäiguvang.

1954 sai pukki Nikita Hruštšov. Teo oli siis 22aastane ja sai elu esimese passi. Noormees võinuks Eestisse minna, kuid ta soovis Tomski muusikakooli lõpetada. Seega sõitis Teo alles kaks aastat hiljem esimest korda Eestisse puhkama ja käis ka Tallinna konservatooriumiga tutvumas – lootuses seal pärast Tomski kooli lõpetamist õpinguid jätkata. [Estonia teatri hing](#), lavastaja Arne Mikk mäletab seda käiku tänini: "Kangesti vaikne oli teine. Aga kui midagi uuris, siis tegi seda suure põhjalikkusega."

Paraku magas ta aasta hiljem Tallinna konservatooriumi vastuvõttueksami maha ja läks hoopis Novosibirski omasse õppima. 1958 sai esimene kursus läbi ja Teo sõitis taas Tallinna suvepuhkusele. Taskus ka tagasiotsapilet. Veidi enne ärasõitu sai ta kokku tuttavaga, kes oli omakorda ooperisolist Tiit Kuusiku peretuttav. Tuttav kohkus, kui kuulis, et Teo kavatseb Siberisse sõita. Ta korraldas kiiresti Kuusiku juures ettelaulmise. Viimane kuulas Teo talle omasel rahulikul moel ära ja ütles: "Eesti poiss peab Eestisse jääma! Kas tahate Tallinna konservatooriumi üle tulla?" "Tahan küll!" kõlas Teo vastus.

Sealtsamast Kuusiku korterist tehti telefonikõne konservatooriumi rektorile Eugen Kapile, kelle ainus küsimus oli: kas poiss räägib eesti keelt? Räägib, vastas Kuusik. See kõne viis Teo hoobilt konservatooriumi teisele kursusele legendaarse laulupedagoogi Jenny Siimoni käe alla. Teo tagasisõidupilet Siberisse jäigi taskupõhja.

Suurkapitalisti peret kiusati taga

Teo kaks vanemat venda ja ema said sundasumiselt vabastamise paberid kätte 1958. aastal ja nad saabusid Eestisse. Vend William läks Tallinnas tööle siseministeeriumi valveameti revidendiks-raamatupidajaks, mis tõi aga perele uusi katsumusi. Polkovnikust kõrge ülemus avastas andmed Williami isa kohta, kes oli kontrrevolutsionääri ja suurkapitalistina maha lastud. Tagatipuks selgus, et sundasumiselt vabastamine ei andnud perele õigust Nõukogude Eestisse naasta. William aeti nagu peksasaanud koer tööpostilt minema. Pere suure vaevaga saadud sissekirjutus Tallinnas tühistati. Seejärel keeldus sissekirjutuse andmisest ka pere kunagine elu- ja laste sünnipaik Võru.

Töölt hundipassi saanud William leidis pelgupaiga teatri- ja muusikamuuseumis vanemraamatupidajana. Ent telefon hakkas helisema nüüd hoopis konservatooriumis: kuidas nad üldse julgesid sellise rahvavaenlase nagu Teo oma õppeasutusse võtta? Et paljutöötav bass laulis sellal juba ka Vanemuises, rääkis ta kõik

ausalt ja varjamata Kaarel Irdile ära. Ird põrutas otseteed EKP Keskkomitee esimese sekretäri Johannes Kåbini kabinetti ja tuli sealt tagasi üprisri rahuloleva näoga. Siberi poisile oli taas üks tee lahti aetud. Asi läks veel paremaks. Umbes samal ajal vabastati tagantjärele igasugusest süüst ka Teo isa. Ema rehabiliteeriti aga alles 14 aastat hiljem, 1976. aastal, tõdeb Pilliroog ooperitåhe elulooraamatus.

Viimaks saigi ooperilauljaks

Konservatooriumiaeg sai kiiresti läbi. Juba 1962. aastal puhuti lõpuaktusel fanfaare. Teo sai alles hiljem teada, mis oleks võinud teda oodata kohe pärast diplomi kättesaamist – Eestile oli määratud koht täiendusõppeks Itaalias. See olnuks unistuse täitumine. Ometi oskas võõrvõim sellegi kihva keerata – kellelegi meenus Teo rahvavaenlase staatus.

Algas Teo ooperitee. Tema rollide nimekiri on nii pikk, et see paneb mõtlema – kuidas bassile ooperilaval üldse nii palju osi jätkub? Näib, et Maiste eesnimi pole asjata Teo, mis tuleb kreeka nimest Theophilos. See tähendab otsetõlkes jumala armastust või sõpra. Jumal peab Teod tõepoolest armastama, sest miks muidu on ta andnud talle nii imelise bassihääle.